

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Актуальність проблеми. Протягом багатьох років у світі, та й в Україні зокрема, не припиняються жваві дискусії з проблеми толерантності. У зв'язку зі стрибком інформатизації суспільства та розвитком міжнародного співробітництва було створено умови для ослаблення кордонів між країнами і народами. Незважаючи на всі сподівання, світ став більш конфліктним, адже посилились етнічні, релігійні та економічні проблеми як на міжнародному, так і на міжособистісному рівні. Відійшли на задній план і були позбавлені авторитету такі поняття як дружба, милосердя, вдячність, терпимість, честь, тощо. Локальні війни, міжетнічна нетерпимість, релігійні конфлікти і насильство – це реалії нашого сучасного суспільства. Саме тому толерантність виступає як основна потреба людства, яка повинна бути інтегрована в єдину систему цінностей суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі існують різноманітні підходи до вивчення проблеми толерантності. У філософії найбільш глибоко проблеми толерантності розробляються М. Хом'яковим, В. Лекторським, В. Золотухінін, Н. Юровських, Н. Кругловою, Е. Магометовою, В. Мироновим, С. Хамовою. У психологічних дослідженнях толерантність розглядають як стійкість Ф. Горбов, В. Лебедєв, Е. Милерян, В. Суворова, А. Петровський, М. Ярошевський. У працях Д. Альбертса, І. Бінька, Н. Брусиціна, С. Гриняєва, В. Іванова, В. Карпенко, В. Круглова та інших розглянуто певні аспекти нетолерантного поводження в інформаційному просторі.

Метою дослідження є соціально - філософський аналіз толерантності як важливого аспекту сучасності.

Завдання дослідження: розкрити роль толерантності в суспільстві; проаналізувати вияв толерантності в процесі міжкультурної комунікації; розглянути толерантність як цінність сучасного суспільства.

Об'єкт дослідження: толерантність, як базова потреба людства в сучасному світі.

Предмет дослідження: толерантність як шлях досягнення мирного співіснування людської спільноти.

Сьогодні існує безліч різноманітних поглядів щодо поняття «толерантність» і його розуміння, адже воно є об'єктом вивчення багатьох дисциплін. Наприклад, у філософських словниках ми знаходимо таке визначення: толерантність (від лат. *tolerantia* терпимість) – термін, яким позначають доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних) [7, с. 642].

Багатогранність процесу формування толерантності зумовила дослідження її різними галузями науки. Зокрема, толерантність трактується як моральна якість, що виражається в прагненні досягти взаємного розуміння та узгодження різноманітних інтересів і поглядів без застосування тиску, методами роз'яснення й переконання.

Різноманітність підходів до розуміння толерантності показує нам те, що вона розглядається як важлива соціальна цінність, норма суспільного життя, принцип людських взаємовідносин і поведінки, особиста якість. Водночас толерантність виступає взірцем, якого суспільство повинно прагнути як у відносинах між окремими людьми, так і на рівні сім'ї, соціальних колективів та цілих народів [5, с. 10].

Основні принципи толерантності передбачають: по-перше, відмову від монополії на істину, спроможність відступити від власної позиції, піти на компроміс; по-друге, критично ставитися до власної думки, аби виявити те, що могло б спричинити негативне ставлення до неї; по-третє, спробувати критично оцінити ситуацію як опонент, щоб зрозуміти його; по-четверте, боротися не проти людей і суспільства, а проти зла й, нарешті, по-п'яте, вимагати повної відкритості, відсутності будь-якого обману та хитрощів стосовно опонента. Іншими словами, основною метою толерантності є налагодження стосунків між людьми, перетворення ворогів на друзів на основі терпимості, поваги і ненасильства [5, с. 108].

У соціальному сенсі толерантність виступає як терпиме ставлення до людей щодо їхніх позицій у житті, культури, вірування, інакомислення. Вона проявляє себе як суспільна необхідність тоді, коли соціальні, політичні, національні та релігійні спільноти усвідомлюють, що в них немає іншої розумної альтернативи, ніж жити разом [5, с. 108].

У 1995 році під час проведення конференції ЮНЕСКО Організацією Об'єднаних Націй було прийнято «Декларацію принципів толерантності», де проаналізовано сутність толерантності. У першій статті цієї декларації зазначається, що толерантність означає повага, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Толерантність - це єдність у різноманітті. Це не тільки моральний обов'язок, а й політична та правова потреба. Толерантність - це те, що уможливило досягнення миру, сприяє переходу від культури війни до культури миру [1].

За останні роки поняття «глобалізації» стало поширеним в різних сферах суспільних знань. Вплив глобалізації призводять до суттєвих змін у найважливіших соціальних інститутах сучасної цивілізації: змінюється роль не лише свободи та демократії, а й держави, відбуваються порушення ціннісно-нормативної системи суспільства.

Характерною ознакою сьогодення є інтеграція та уніфікація світу, в результаті чого відбувається загострення міжетнічного, міжконфесійного протистояння, конфлікту, в основі яких лежить неприйняття чужих думок, поглядів, традицій, вірувань. Тому в сучасних умовах збільшується роль та значення толерантності. Утвердження толерантності, завдяки процесам глобалізації, який призвів до зіткнення різних культур і цінностей в рамках плюралістичного мультикультурного суспільства сучасності, є ще більш важливим завданням, ніж це було колись [3, с. 51].

В процесі глобалізації посилюється взаємозв'язок різних країн світу в економічній, політичній, фінансовій сферах, що, з одного боку, відкриває нові можливості для провідних країн, а з іншого, – створює або посилює серйозні проблеми в країнах, що відстають у технологічному розвитку, а тому недостатньо конкурентні на світовому ринку [4].

Рішення, що приймаються в інтересах цілого, не можуть абсолютно адекватно відображати і враховувати інтереси складових його утворень і усіх індивідів. За цих умов свобода суспільства вступає в протиріччя зі свободою особи. Лише толерантне ставлення один до одного зможе забезпечити мир між людьми.

Глобалізація – це процес становлення єдиного взаємопов'язаного світу, в якому народи не відокремлені один від одного, а є взаємозалежні. Таким чином, у цій тісній взаємодії різко зростає небезпека відторгнення, ворожнечі і прямих зіткнень. Відвести цю небезпеку можуть тільки культура та навички високої толерантності [3, с. 50].

Толерантність як одна з характерних ознак сучасності значною мірою впливає на розвиток соціального клімату, міжособистісні відносини, політику, вона є найбільш актуальним завданням для розвитку сучасної людини та її виховання [6, с.105]. Адже, як зазначав Ю. А. Шрейдер: «Найстрашніша з катастроф, що нам загрожують, це не так атомна, тепла і тому подібні варіанти фізичного знищення людства (а можливо, і всього живого) на Землі, як антропологічна –

знищення людського в людині» [8]. І перш ніж з'ясувати, як захистити природу, як позбутися від воєн, лих тощо, слід зрозуміти, як зашипитися людиною не тільки розумною, але й свідомою.

Майбутнє України безпосередньо залежить від спроможності нашого народу об'єднати свої зусилля на розбудову сучасного цивілізованого суспільства. При цьому толерантність є одночасно і одним із базових механізмів інтеграції системи суспільних інтересів, і принципом організації суспільної системи, і проявом певних якостей особи. Саме вона дозволяє забезпечити оптимальне функціонування нового суспільства, в якому право на існування своєї позиції не обмежує права іншого мати власну позицію і можливості її реалізувати [2, с. 22].

Рівень толерантності в Україні зазнав змін з кінця 2013 року. Окрім поточних соціальних та економічних проблем, низка травматичних подій – насильство поліції під час Євромайдану, окупація Криму Росією, збройний конфлікт у Східній Україні – посилюють поляризацію та радикалізацію українського суспільства. Оскільки в останні роки Україна постає перед безпрецедентними викликами, поєднання багатьох факторів якраз і провокує нетерпимість у суспільстві.

У ході дослідження ми дійшли висновку, що проблема толерантності широко досліджується у філософських та інших науках. Це дає нам змогу зробити власне розуміння цього феномена, а саме: толерантність розглядається як універсальна умова існування людини, гарантія продуктивної діяльності та взаємозв'язку людей у межах однієї культури й у просторі міжкультурних відносин.

Розглянувши численні погляди на поняття «толерантність» і проаналізувавши визначення цього поняття, можна зробити висновок, що, щоб запобігти конфліктам у суспільстві, основою якого є розмаїття, потрібно на перше місце в суспільних відносинах поставити впровадження толерантності, що призводить до єдності в різноманітті, пошуку компромісів.

Таким чином, поняття толерантності формувалося у свідомості людей упродовж століть, і цей процес триває дотепер. Накопичуючи безліч значень, термін «толерантність» прагне відповідати дійсності, в якій різноманітні прояви нетерпимості вимагають нових засобів подолання. Толерантність являє собою світоглядну позицію індивіда і ключову цінність суспільства. Як норма цивільної поведінки вона характеризується психологічною відвертістю, а також відповідальністю при виробленні рішень і перетворенні їх у життя. Правильно зрозуміла толерантність – найважливіша умова повноцінного й конструктивного світоглядного плюралізму.

Література

1. Декларація принципів толерантності ЮНЕСКО; Декларація, Міжнародний документ від 16.11.1995 : веб-сайт URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503. (дата звернення: 16.03.2019)
2. Лазуріна Н. П. Толерантність як складова соціальної компетентності. Вісник Житомирського державного університету. 2008. № 39. С. 19–22.
3. Малахова О. М. Толерантність – цінність у глобалізованому світі. *Грані*. 2014. № 10. С. 47-53.
4. Сидоренко С. В. Західні теорії глобального суспільства. Мультиверсум. Філософський альманах. К.: Центр духовної культури, 2006. № 58.
5. Ситник О. І. Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філософські науки. 2012. №15. С. 107-110.
6. Стець В. Феномен толерантності в сучасному суспільстві. *Людинознавчі студії: Філософія*. 2013. Вип. 28. С. 101–110.
7. Лісовий В. Толерантність. Філософський енциклопедичний словник. В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озодовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). Київ : Абрис, 2002. 742 с.
8. Шрейдер Ю. А. Утопия или устроительство. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. М., 1990.
9. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : моногр. : авт. колектив : О. М. Рудакевич (керівник) та ін. Тернопіль, 2015. 256 с.